

MIRCEA PLATON ȘI ROLUL ELITELOR ÎN STRUCTURAREA PERSONALITĂȚII NAȚIONALE

10.5281/zenodo.3525128

Doctor habilitat în filologie **Andrei ȚURCANU**
e-mail: andrei.a.turcanu@gmail.com
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

MIRCEA PLATON AND THE ROLE OF ELITES IN STRUCTURING THE NATIONAL PERSONALITY

Summary. Mircea Platon's concerns for the problems of the genetic nation, of the traditional institutions and of their transformations and modernizations through the direct action of the national elites can be seen throughout his entire research activity, returning to the foreground of his investigations with a special attention in his books and articles of the last years. Being controversial against the current globalist tendencies to minimize and underestimate the national factors, the author follows the ways, modalities, principles and criteria for shaping the modern Romanian nation, revealing its living substrate, tradition and organic transformations through the action of national elites ideas and initiatives.

Keywords: elite, genetic nation, tradition, modernization, national consciousness, national personality.

Rezumat. Preocupările lui Mircea Platon pentru problemele națiunii genetice, a instituțiilor tradiționale și a transformărilor și modernizărilor acestora prin acțiunea nemijlocită a elitelor naționale se întrevăd pe parcursul întregii activități de cercetare, revenind în prim-planul investigațiilor sale cu o deosebită acuitate în cărțile și articolele din ultimii ani. Situaându-se polemic împotriva tendințelor globaliste actuale de minimalizare și subapreciere a factorilor naționali, autorul urmărește căile, modalitățile, principiile și criteriile de configurare a națiunii române moderne, relevă substratul viu al tradiției și transformările organice ale acestuia prin acțiunea ideilor și inițiativelor elitelor naționale.

Cuvinte-cheie: elite, națiunea genetică, tradiție, modernizare, conștiință națională, personalitate națională.

În plină postmodernitate relativistă și destructurantă față de tot ce ține de conceptul de națiune, Mircea Platon insistă să rămână un împătimit al ideilor ordonatoare de rosturi naționale. Tot ce face el denotă o unitate de caracter ținând și răsfrângându-se într-o unitate de program de restituiri/revalorificări istorico-literare, de arheologii și dezbateri de idei culturale și social-politice. Spre deosebire de scepticii „intelectuali de portbagaj”, snobi sau mercenari angajați în banchetul deconstructivist al globalizării, Mircea Platon¹ este un om al credinței. Fără fanatisme exclusiviste și patetisme reductive, el crede neșrămutat într-o Românie profundă. În ardența statornică și vitalitatea neistovită a scrisului său regăsim **devoțiunea sentimentului ingenuu a raportării la un ideal, susținută de tăria morală și acribia cărturarului cu răspunderi persuasive asumate.**

Mircea Platon nu este doar un cercetător curios, un istoriograf impasibil, un „savant” dizolvat în transparența glacială și anonimă a discursului. În scocorârile sale pasionate printre terfeloagele timpului ori în creațiile unor autori cunoscuți, sub glanțul înnegrit

al arhaicității imemorabile, sub mucegaiul vechimii, dar și dincolo de locurile comune ale unor scrieri care par să nu mai spună ceva deosebit cititorului de azi el caută dovezi de autenticitate și vigoare a vieții naționale și, în special, „moduri de acțiune, modele de edificare a națiunii române”. E vorba, susține autorul, de „o moștenire culturală pe care o ignorăm” și care – conchidem – în degringolada actuală a deconstruirilor identitare oferă reperele valorice necesare într-un proces de regăsire și reconstrucție a personalității naționale, indică niște puncte de orientare cheie în felul „în care ne gândim viitorul”.

Mircea Platon refuză categoric gândul unei „fatale” absorbții a națiunilor în formule globaliste, suprastatale. Scrisul său capătă verva acidulară eminesciană când în vizor îi pică oportuniștii progresismului cu „umanitarismul găunos care combate naționalismul, dragostea de neam și de patrie” sau când se referă la conjuncturiștii modelor demitizante antinaționale cu snobismele lor elitiste, cu desconsiderările ori chiar cu ura lor înverșunată față de tot ce ține de fondul străvechi românesc. Aceștia, ca „agenți ai disoluției”, purtători ai ideilor denigratoare, anarhizante, ai bășcăliilor calomniatoare și contestărilor de-

¹ Istoric, istoric literar, publicist, doctor, profesor universitar, redactor-șef al revistei ieșene „Convorbiri literare”.

preciative cu efect dezagregant, sunt invocați mereu și puși la stâlpul infamiei cu orice gând luminos, cu orice reflecție încărcată de sens roditor, cu orice inițiativă sau faptă de împlinire a ființei naționale regăsite în cărțile și în acțiunile unor „oameni care au fost”, ca să folosesc expresia lui Iorga, ale unor personalități notorii ale trecutului sau ale unor figuri uitate pe nedrept. Într-o recenzie la o carte a lui Lucian Boia, cel „care chinuie istoria României de decenii bune”, Mircea Platon scrie: „Națiunea, ca și omul, este împlinirea unui lung trecut de eforturi, de sacrificii și de devotamente.” [1, p. 145]. În replică la ironiile și distorsiunile demitizante ale unei inteligenții asociate cu trendul globalist, corporatist și antinațional, el îndeamnă „la smerenie activă, la lepădare de zădărnicii, la acțiune pe direcții esențiale, deci la recunoașterea – adică implicit și identificarea – liniilor de continuitate ale existenței omului și neamului său” și susține gândul care să nu se piardă în „întunericul zădărnicii”, în simulacre și mistificări egolate, în falsificări de mercenariat, gândul care are drept călăuză „**respectul adevărului duratei lungi a unei societăți**”. „Societatea românească trebuie reasezată pe liniile ei de forță de sus în jos”, afirmă el în cartea *Elitele și conștiința națională. De la naționalitatea genetică la personalitatea națională: Despre rolul elitelor în articularea conștiinței naționale*, apărută la Editura „Contemporanul” în 2017 [2]. Reașezarea „de sus în jos” presupune efortul intelectual convergent al unor elite, care „să ajute la structurarea personalității naționale a românilor” și înseamnă „buna noastră așezare în raport cu potențialul identitar, cultural și modelator de acțiune pe care ni l-au lăsat strămoșii”.

Axa ontologică și temeiul axiologic al reflecțiilor sale este „națiunea genetică”, adunată în jurul instituțiilor străvechi ale tradiției, cristalizate după expresia unui cercetător al conceptelor, Émile Benveniste, „în tehnici și meșteșuguri, în felurile de viață, în realitățile sociale, în procesul vorbirii și al gândirii” [3, p. 10] și ordonată și structurată de *elitele naționale* regăsite în rol de Logos creator de *personalitate națională*. Mircea Platon pune accentul pe pluralul *elite*, afișând o pe deplin justificată lipsă de considerație față de singularul *elită*, pe care o detestă cu un sarcasm mereu egal cu sine și în care deconspiră infatuarea unei inteligenții sterile, care-și asumă doar „sacerdoțitul nimicului”, ruptă de „viața, calea și adevărul” națiunii române. „Sunt un «populist» în căutarea «poporului pierdut». – declara el într-un interviu mai vechi acordat lui Silviu Man, inclus în cartea *România profundă* [4]. – Ceea ce trece astăzi la noi drept «populism» nu e decât elitism degenerat. Îmi plac oamenii înrădăcinați în umanitatea din ei, nu cei care mani-

pulează discursuri”. Și în continuare, tot acolo citim: „Eu lupt pentru vechea Românie, atâta câtă mai este. Lupt pentru normalitatea pe care o mai descopăr în anumiți oameni, pentru frumusețea anumitor străzi vechi (sau sate), pentru Adevărul Bisericii mele Ortodoxe trăit liturgic. Scriu medieval, din fidelitate, din fidelitate față de oamenii care m-au format, direct sau prin cărțile lor. Nu sunt fidel unei ideologii. Nu sunt nici măcar un «umanitarist», nu sufăr pentru soarta întregii omeniri odată cu CNN-ul.

Pe mine mă interesează omul normal, omul a cărui normalitate ascunde straturi după straturi de tradiție. Normalitatea ca adevăr e normalitatea ireductibilă. Or, ceea ce mă interesează e realitatea ireductibilă a omului de caracter”. O recenzie a lui Arthur Suciș la două cărți mai vechi, *Cine ne scrie istoria?* și *Conștiința națională și statul reprezentativ* (Editura Timpul, 2007 și 2011), poartă un titlu emblematic – *Mircea Platon și dulcea România* [5]. Scrierile acestui avatar eminescian în postmodernitate (dacă ar fi să-l parafrazez pe Theodor Codreanu), impun o *Dulce Românie* departe de utopiile edulcorate ale unor patriotisme sforăitoare. E o Românie adunată, ca la poetul nostru nepereche, cu „sărăcia, nevoile și neamul”, în jurul unor rădăcini, a unor semne de continuitate și rezistență, a unui fond concret, autentic, viu, de umanitate și spiritualitate lucrătoare. Această Românie, demonstrează Mircea Platon într-o carte recentă, o regăsea în creierii Carpaților Calistrat Hogaș, „un om care scormonea munții în căutarea naturii umane necorupte, a straturilor adânci ale românimii” [6].

Devenirile și împlinirile moderne ale acestei Patrii le descoperă autorul nostru într-un proiect de țară complex, organic, bazat pe *rânduială* și *normalitate*, pe care îl desprinde cu migală și cu pasiunea restauratorului de icoane în paginile „Convorbirilor literare”, în scrierile și acțiunile pașoptiștilor, ale lui Carol Mihalic de Hodocin, „unul dintre străinii care s-au românizat și au contribuit la propășirea societății românești de la mijlocul secolului al XIX-lea, (...) ctitor și profesor al primei Școli de Arte și Meserii din Moldova (alături de Asachi)”, ale lui Panu, Xenopol, Petre S. Aurelian, Iacob Negruzzi, Th. G. Rosetti, T. Burada, D. C. Ollănescu-Ascanio, Petru Th Missir, Nicolae Iorga, Romulus Cândea, Sever Dan, Dan Botta, Mircea Vulcănescu, ajungând chiar, pe urmele „ASTREI”, în satul Topa Mică din Transilvania, unde în 1912 a fost zidită o școală cu ajutorul Fondului basarabeianului Vasile Stroiescu, școală absolvită, încoace, de fiul diacului din sat, nimeni altul decât poetul Ioan Alexandru.

Urmărind devenirile unei Români „de la dregători cu barbă la miniștri”, Constanța Vintilă-Chițulescu afirmă într-un studiu istoric de antro-

pologie socială, *Evgheniști, ciocoi, mojici. Despre obrazye primei modernități românești 1750-1860* [7]: „Dacă modernizarea s-ar lega de capitalism și industrializare, atunci acest fenomen s-ar manifesta în societatea românească abia peste un secol” [7, p. 106], ajungând la niște concluzii nici pe departe consolatoare: „societatea românească a veacului al XIX-lea este într-un permanent început (...) se trăiește într-un provizorat continuu, avem de-a face doar cu inițieri și mai deloc cu împliniri ale modernizării” [7, p. 334], peste tot vădindu-se „metehnele „chiverniselei” și ale „cârpelii” [7, p. 335]. Am putea spune că studiul citat se referă doar la Principatele Române de sub Regulamentul Organic. Dar unele din racilele societății românești din prima jumătate a sec. al XIX-lea, pe care autoarea le radiografiază cu o meticulozitate de bisturiu, își au prelungire într-un caragialâc statornic pe tot întinsul secolelor XIX-XX, fiind ușor de remarcat și în cutumele politice și sociale de azi. Cu siguranță, Mircea Platon cunoaște și părțile întunecate ale trecutului, cele scoase la iveală de Constanța Vintilă-Chițulescu și de alți istorici, nu numai sinistrele bezne ale comunismului, pe care, pe bună dreptate, le consideră un flagel al națiunii române. Trebuie însă luate în calcul *mizele* scrisului său pentru a înțelege strategiile de abordare a trecutului, a realităților istorice, a textelor la care se referă, a ideilor și acțiunilor concrete vizate de comentariile cărților sale.

Or, prima răspundere pe care și-o asumă el este una istoriografică. În contra renegărilor cinice și furibunde ale națiunii române, a masochismului și demistificărilor curente deconstructiviste cu aer elitist, Mircea Platon vine cu exemplul unor elite vizionare. Într-un moment hotărâtor al deschiderii poporului nostru către o durată lungă a istoriei sale, cea a modernizării României, acestea au demonstrat o voință pilduitoare de conștiință națională, contribuind la înțelegerea momentului, a sarcinilor ce se impuneau și, în ultimă instanță, la ordonarea și edificarea ființei naționale moderne. Astfel, „mărlănimii genuine și celei intelectuale” actuale, elitei fals conservatoare fluturând zgomotos drapelul „anticomunismului sinecură”, României „fără criterii a ultimelor decenii” autorul contrapune acțiunea „pe direcții esențiale” a unor elite autentic conservatoare, o Românie ridicată *printr-un proiect convergent de țară* dintr-un potențial identitar genetic cu instituții și structuri mentale feudale la înălțimea unei națiuni moderne. Așadar, mizei istoriografice, care țintește sterilitatea nocivă a pseudo-elitei postdecembriste, i se adaugă lecția de viitor pentru România. Accentul este pus pe energia pozitivă, revigoratoare a *gândului roditor*, a *ideilor ce se încheagă într-o conștiință națională* constructivă.

Se scoate în relief importanța faptelor concrete și efortul conjugat al unor elite organice, care se înscriu în normalitatea unui naționalism al răspunderii, exigenței și competenței. E normalitatea pe care Mircea Platon o preferă înaintea oricăror ifose elitiste, înaintea, scrie el, „elitelor improvizate, care se autolegitimează ideologic prin sincronism facil”. În același interviu acordat lui Silviu Man el declara: „Pe mine mă interesează omul normal, *omul al cărui normalitate ascunde straturi după straturi de tradiție* (subl. n. – A.Ț.)”. „Straturilor de tradiție” li se alătură și încercările de racordare a domeniilor de activitate curente „la forțele vii ale neamului”, după cum citim în prefața la volumul *Corpus Convorbiri literare: Prelecțiuni* [8]. E o pledoarie pentru omul autentic așezat într-o rânduială probată de tradiție, lucrând în spiritul acesteia, dar, neapărat, cu conștiința devenirilor ei prezente și viitoare. În el se sprijină națiunea, cu eforturile sale își susține și își asigură continuitatea în timp.

Nu întâmplător, primul semn care anunță intrarea națiunii române în modernitate ține de dignitate, deslușită simbolic de Mircea Platon într-o remarcă a lui Alecu Russo din *Studie moldovană* despre schimbarea costumului: „Ideea și progresul au eșit din coada fracului și din buzunarul jileticii [...]. Prefacearea hainilor au prefăcut de îndată condițiile sociale a lumii noastre, precum și relațiile familiei [...]. fracul a introdus dignitatea, pantalonii au silit oamenii a-și măsura coloveranțiile celor de la care aștepta vr’un folos”. E o verticalizare căreia autorul „Elitelor...” îi găsește pe parcurs o multitudine de manifestări și semnificații. E vorba de „recuperarea istoriografică a trecutului românesc și crearea unui sistem de economie simbolică legând organic cultura populară de cea a elitelor naționale”, de intrare în joc a ideilor și instituțiilor „capabile să articuleze națiunea română pe baza unui proiect coerent și realist de dezvoltare organică”, de evitare, prin lucrarea spiritului critic al „Convorbirilor”, a fundăturilor „unor patriotisme vetuste sau internaționalisme provinciale”. La mijloc e și un „realism național”, care impune în învățământ „ideea de rânduială, de lege, de criterii solide” și conceperea construcției culturale a României „ca pe un proiect pe termen foarte lung”. Un proiect, care deja la un deceniu de la proclamarea Independenței face să se vorbească de România ca „factor de civilizație în Orient” și care s-a desfășurat pe o întindere de timp a câtorva generații, până la tragicul colaps comunist. Din realismul național al convorbiriștilor a ieșit „sămănătorismul sau tradiționalismul literar și naționalismul economic”. În acest proces continuu de articulare a conștiinței naționale și construcție națională Mircea Platon îi descoperă un rol important

lui Alexandru Vlahuță [9], „omul care face legătura între generația „Junimii” și a „Convorbirilor literare” și marea generație tradiționalistă, creștin-națională, a «Gândirii» interbelice”, „cel care a așezat temeliele conceptuale și instituționale ale naționalismului românesc modern”, primul critic al fenomenului „mof-tangiul român”, al nulităților – specifică autorul – veșnic nemulțumite de „țara asta”. Ușor de ghicit, în categoria acestora se încadrează și „tehnologii” ad hoc în „panificație”, gen Adrian Cioflâncă, cu disprețul lor suveran, de proaspeți absolvenți ai Universității de la Sadagura, la adresa aluatului etnic românesc², și directorii, încrâncenați, de opinie de felul lui Vladimir Tismăneanu, care nu a găsit la adresa susținătorilor Referendumului despre familie decât aceste sarcasme fățiș românofobe: „popi fundamentalişti, neanderthalieni, obscuranţişti, vetuşti, misticoizi, neolegionari, naţionalişti decerebraţi (...) tot ce este mai obscurantist, mai perimat, mai vetust, mai anacronic, mai prăfuit în România de azi” [10].

Subliniind repetat rolul ideilor și instituțiilor în structurarea personalității naționale, Mircea Platon e împotriva atitudinii fataliste față de cursul nestrămutat al istoriei și față de crizele ei. „Așteptăm, scrie el cu reproș, ca lumea simulacrelor din jurul nostru să se ordoneze de la sine”. Opțiunea sa este o națiune cu linii de forță clar definite și cu vectori de continuitate stabili, indestructibili, lucru posibil numai într-o interdependență strânsă a elitelor cu o etică superioară a responsabilității, cu demnitatea raportării lor la idealurile naționale: „Locuim în această continuitate, suntem deja așezați în ea. Trebuie doar să o recunoaștem și să ne punem la lucru în lumina ei.” Aici nu este de ajuns numai profesionalismul. Mai ales când e vorba de elitele politice. „A conduce o țară nu presupune doar pricepere, ci curajul de a înfrunta anumite pericole și tăria de a respinge anumite momeli”, notează autorul pe marginea unui text a lui Petru Th. Missir. Urmărind și urmând „adevărurile de viață”

²„Poporul român este un cozonac, scrie el într-un editorial din „Monitorul” din 1998. – Faceți un aluat romano-getodac și înmuiați-l cu puțină zeamă slavă. Adăugați „nenorocul” și „vicisitudinile istoriei”, dar și mirodenii precum vitejia, cinstea și determinarea. Lăsați la dospit cu drojdie orientală. După ce aluatul devine gogonat, puneți-l în tăvi anume construite de ciobanii din spațiul mioritic. În fine, băgați tăvile la focul dragostei de țară și veți vedea că iese o minunăție de popor: chiar poporul român. Când veți consuma produsul în școli veți găsi o stafidă mai arătoasă: este Mircea cel Bătrân (nefericitul, trebuie să dea seamă și pentru istoria care s-a consumat după moartea sa). O felie de cozonac echivalează cu o clipă din creația poetică a lui Eminescu”.

ale țării, valorile ei, elitele contribuie la „crearea” națiunii. „Națiunea română a fost «creată», dar nu născocită” precum susține Boia. Și, așa cum se întâmplă adesea la Mircea Platon, textul său capătă în adânc o tonalitate incendiar-patetică: „Românii nu sunt o scornire a istoriei moderne, un banc al marilor puteri. Națiunea română a fost «creată» în sensul că a fost împroprietărită funciar și lingvistic, s-au codificat și s-au canonizat pământul și limba pe care le lucrase poporul atâtea veacuri”. E un patos care vizează, ca țintă, prezentul cu preeminența altei etici decât cea a națională, a elitelor trecutului: „În genere, se pune mare preț pe „ideologia” naționalistă a secolului al XIX-lea și pe importul de ideologie naționalistă din apus în Țările Române/România. Părerea mea e că naționalismul secolului al XIX-lea e un *habitus* al unor elite – economice, aristocratice, intelectuale, și era epoca în care aceste tipuri de elite coincideau – pământene, care simțeau/știau că România e a lor în sens patrimonial al cuvântului: adică și ca moștenire din părinți, și ca proprietate pe care o vor lăsa copiilor. Patriotismul sau naționalismul românesc din secolul al XIX-lea era reflexul natural al unei elite care știa că a locuit, locuiește și va locui în România. (...) Criza patriotismului în ziua de azi e reflexul faptului că suntem conduși de o elită care nu simte că a locuit, locuiește și va locui în România: e o elită care e fie rezultatul unui import relativ recent (în anii '40-'50), fie al unei ascensiuni social-economice foarte recente a unei elite economice alcătuite din oameni care, ieșiți din zonele de subsol ale societății românești, nu simt că au moștenit România și că o vor lăsa moștenire urmașilor. Interlopții trăiesc pe fugă, provizoriu, în interval. **Au o etică a intervalului, nu a permanenței.**”

Există un termen uzual în istoriografia actuală, cel al „trecutului incert”, care, înaintea trecutului problematic, trimite, mai degrabă, la fluidizările unui prezent ambiguu, cu tot mai puține certitudini și cu pornirea expresă de a retrage accentul de la sensul lucrurilor și a-l muta pe interpretarea și pe semnificațiile lor. Semnificații aflate mereu într-un proces sprinten de multiplicare dezordonată și de volatilizare până la vacuitate. Mircea Platon este scormonitorul *certitudinilor* trecutului, a certitudinilor având o axă ontologică indestructibilă – *națiunea română* cu datele tradiției și cu înnoirile ei modernizatoare în lucrarea pe verticală și pe orizontală a elitelor ei. Istoria pentru el nu e nici pe departe o seacă înșiruire în timp de nume, întâmplări, evenimente, ci un continuum viu al națiunii în devenire, o dispută înfrigurată în interiorul ei de căutări, opțiuni, posibilități, cu închideri și deschideri de orizonturi, confruntări acerbe și momente de apatie, eșecuri și înfăptuiri remarcabile. În cadrul

acestei mișcări „naturale” a istoriei autorul este interesat de resorturile ei teleologice: idei și proiecte de dezvoltare, programe și activități concrete, scopuri și obiective, finalități, strategii și mecanisme, structuri, instituții etc. Identificate în gândul roditor sau acțiunea memorabilă ale unor oameni concreți, „oameni care au fost”, ale elitelor naționale, toate acestea poartă proba *sigură* a unui efect pozitiv, de durată. Astfel, certitudinile unei istorii trecute, în care binele nu este întâmplător și răul nu este inevitabil, devin în demonstrațiile lui Mircea Platon certitudini pentru România viitorului.

BIBLIOGRAFIE

1. Platon M. Dând târcoale Marii Uniri de la 1918: cu Donuts și Soda Pops. În: *Convorbiri literare*, 2018, nr. 9 (273), p. 142-147.
2. Platon M. *Elitele și conștiința națională*. București: Contemporanul, 2017. 418 p.
3. Benveniste É. *Vocabularul instituțiilor indo-europene*. București: Paideia, 2005, vol. 1.
4. Hurduzeu O., Platon M. *A treia forță: România profundă*. București: Logos, 2008. 367 p.
5. [on-line] http://adevarul.ro/cultura/carti/mircea-platon-dulcea-romanie-1_55a89b3df5eaafab2ca-65fa0/index.html
6. Platon M. *Geografie și conștiință națională*. București: Ideea Europeană, 2018. 226 p.
7. Vintilă-Chițulescu Constanța. *Evgheniști, ciocoi, mojici. Despre obrazyele primei modernități românești 1750–1860*. București: Humanitas, 2013. 354 p.
8. Platon M. „Formele fără fond” și ideea națională. [on-line] https://www.contemporanul.ro/polemice/formele-fara-fond-si-ideea-nationala.html?fbclid=IwAR0Eqfyqahb686KQRYGkZ3HUNYV-2X3xBM_KkmZL1GRQStc-vUOcOJ3c-oRE
9. Vlahuță A. *Primul și ultimul*, volum îngrijit și prefațat de M. Platon. Iași: Timpul, 2019. 587 p.
10. Apud [on-line] <https://www.activenews.ro/stiri/Coincidenta-Tismaneanu-si-Oisteanu-urmasii-agentilor-NKVD-pasaportati-in-Romania-ponegresc-in-stil-bolsevic-sustinatorii-Referendumului-%E2%80%99Epopi-fundamentalisti-neanderthalieni-obscurantisti-vetusti-misticoizi-neolegionari-nationalisti-decerebrati-152871>

Andrei Mudrea. *Eclipsă*. 1988. u. c. 100 × 100 cm